

АЛЕКСАНДАР САША ГАЈИЋ
Институт за европске студије
Београд

УДК 327.5:327(497)
Оригиналан научни рад
Примљен: 15.08.2017
Одобен: 05.09.2017
Страна: 11-29

УТИЦАЈ РЕГИОНАЛНИХ КРИЗА НА САВРЕМЕНЕ ПРИЛИКЕ НА БАЛКАНУ: ГЕОСТРАТЕШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ МИГРАНТСКЕ И УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ*

Сажетак: Балкански регион, нарочитов његов у ЕУ „неинтегрисани“ западни и централни део, представља мост између југоисточног део европског Римланда и простора Блиског истока. На њему се сустичу утицаји четири „велика простора“ и три цивилизацијска типа у вековном културном и геополитичком надметању. У савременим приликама, иако под доминантним утицајем атлантистичке геополитичке опције, Балкан представља простор где се повећава присуство три преостале геополитичке опције – средњоевропске, евроазијске и неоосманске. Све оне дубоко су уплетене у две доминантне регионалне кризе – у сиријску и украјинску кризу, чије се последице преливају на просторе и Балкана и целе Европе, између осталог и у виду покретања и усмеравања масовних миграција у правцу ЕУ. У раду се врши анализа односа прилика унутар Балкана – између њених државних и политичких субјеката, узимају се у обзир постојећи проблеми између њих и размере нестабилности, као и могућности да се преливање две спољне регионалне кризе, пре свега кроз нови прилив миграната „балканском“ аи „источном рутом“, одрази на даљу дестабилизацију балканских држава.

Кључне речи: Балкан, дестабилизација, геостратегија, миграције, украјинска и сиријска криза

Гледано у ширем геополитичком виду, простор данашњег Балкана данас карактерише једна за ове просторе значајна новина: упркос његовој инхерентној нестабилности (која је последица комплексног односа сазданог од сплета антагонизама и сарадње локалних и историјских крупних геополитичких актера), Балкан се, за разлику од ситуације током друге половине 19. века и већег дела 20. века, тренутно не налази на прочељу, већ у позадини крупног геополитичког надметања. Последице овог надметања се, посредно, преливају и на његове просторе.

* Рад је настао у оквиру пројекта 179014 кога финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

Разлоге за овакве прилике није одвећ тешко разумети. Иако и даље важно везивно ткиво између западног и средишњег дела «Римланда»¹, обода евроазијског континента који одељује његово језгро („Хартланд“) од приступа светским морима, Балкан тренутно не представља простор непосредног додира интересних сфера великих сила, представника четири „велика простора“ које се ндамећу, пошто је тежиште надметања пренето на друге важне просторе за стицање глобалне премоћи. Балкански простор потреса (shatterbelt), место контакта али и надметања различитих цивилизација и геополитичких концепција, једноставно је, силом историјско-политичких дешавања на крају 20. и почетка 21. века, остао „иза линија фронта“. Он се налази на подручју на коме је привремену релативну премоћ успео да оствари један глобални геополитички играч, онај атлантистички. Атлантисти су ставили „балканску кључаоницу“ између Средње Европе и Блиског истока у функцију свог залеђа којим они наступају ка дубини континента – ка Црноморском басену и Каспијском подручју. Користећи ситуацију насталу са завршетком Хладног рата, САД, као главни носилац таласократског атлантизма, тежиле су да распад социјалистичке Југославије употребе да на дужи рок осујете присуство осталих традиционалних крупних геополитичких играча на овом простору - представника евроазијског (Русија) и средњоевропског (Немачка) континентализма, као и да „дозирају“ присуство Турске као оријенталне регионалне силе. Све то је чињено са циљем да за себе сачувају доминанту позицију. То омогућава да се, у складу са ширим континенталним геостратешким циљевима, Балкан и будуће користи као простор који може по потреби да се стабилизује и дестабилизује, уз трајну контролу два стратешки приоритетна правца – транзита Дунавом који спаја Средњу Европу са Блиским Истоком, и црноморских мореуза који представљају „кључаоницу“ Средоземља за евроазијски континентализам. Поступним деловањем, највећи део територије бивше Југославије и целог Балкана претворен је у простор стратешке доминације атлантиста, додуше са различитим облицима и степенима контроле - „од директног војног присуства, преко вертикалног уплива на постојеће војне, безбедносне, финансијске, медијске и нво структуре, све до употребе класичног, вестфалског дипломатско-политичког утицаја на домаће представнике власти.“² На овај начин највећим делом стављен у оквир таласократске стратегије ширења ка дубини континенталне масе, Балкан је од раније преовлађујуће улоге моста (или препреке, већ према томе у коју функцију је био стављен) на правцу северозапад-југоисток, претворен у *intermarium-ски* простор између јадранско-медитаранског и црноморског басена иза чијих простора се тренутно налази тежиште геополитичког надметања.

¹ О основним геополитичким теоријама о значају Римланда и Хартланда видети Макиндер Халфорд, *Демократски идеали и стварност*, Метафизика, Београд, 2009; Spykman Nicholas, *The Geography of Peace*, Harcourt, Brace&Co., New York, 1942; Дугин Александар, *Основи Геополитике*, Екопрес, Зрењанин, 2004

² Гајић Александар, „У геополитичком процепу: Србија између ЕУ и Евроазијске Уније“, Зборнике „Србија и евроазијски геополитички простор“ (ур. Степић М., Ђурић Ж.), Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 428.

Атланстичка геостратешка доминација била је пресудна на садашњу конфигурацију балканског геополитичког пејзажа: без њеног утицаја на прелазу векова, садашњи изглед балканских држава засигурно би био другачији. Унутарбалкански историјско-територијални спорови би имали знатно другачији исход: неки нерешени односи били би решени, а неки делимично или тек привремено решени били би решени на потпуно други начин. Степен утицаја других великих сила, међународних покрета па и терористичких група засигурно би био знатно измењен. Без атланстичког војног уплитања у „рат за југословенско наслеђе“ српско-црногорска федерација (којој би, готово извесно, приступила и Македонија као трећа федерална јединица) би опстала у пост-хладноратовским условима. Косово и Метохија би остали унутар Србије; рат у БиХ би се завршио распадом ове земље и припајању њених делова суседима; српско-хрватски спор око Крајине имао би другачији исход (вероватно, у виду високе аутономије за Србе); исламистички фактор би био знатно мање присутан на целом постјугословенском простору, а албански великодржавни пројект не би одмакао пуно даље од замисли... Србија не би била на овај начин окружена и стављена у „геополитички процеп“³ где делови територија историјски настањени њеним народом служе за намиривање суседа или за експерименте креирања „сурогат нација“ чија је улога да још више сузе простор српских земаља. Она не би била на овај начин доведена у подређен положај са перспективом даље унутрашње фрагментације, нити би јој било све теже да балансира између великих сила и у перспективи пронађе реалну геополитичку алтернативу са којом би била у прилици да се успостави јаче, непосредне физичко-географске контакте.

Судбина целог Балкана на почетку 21. века добрим делом зависи и од исхода криза у околним регионима, као и последичног степена слабљења или јачања утицаја великих играча на њему. У том смислу, за актуелне прилике на Балкану посебно су интересанти утицаји два најважнија регионална кризна жаришта у окружењу Балкана и ЕУ: мигрантске кризе и украјинске кризе. Обе регионалне кризе представљају директни резултат глобалних геополитичких промена услед постепеног урушавања униполарних а настајања мултицентричних међународних односа у 21. веку, као и разигравања различитих стратегија које нови центри моћи стварају не би се што боље позиционирали у новонасталим околностима.

Геополитичке димензије мигрантске и украјинске кризе

Мигрантска криза (са својим врхунцем 2015. године) која наставља да потреса ЕУ представља једну од највидљивијих последица широког геополитичког прекомпоновања северноафричког и блискоисточног простора за почетог „арапским пролећем“ (2011-). „Арапско пролеће“ у геополитичком смислу представља драстичну дестабилизацију широког простора средњег

³ Исто, стр. 427–446.

дела Римланда на његовом северноафричком, медитеранском ободу, као и Блиског и Средњег истока све до периферије индијског потконента као јужног дела појаса додире «светског копна» и «светског мора». Дестабилизација се одражава како на субсахарску, дубоко континенталну зону Африке која је, такође, захваћена процесима изразите, динамичне нестабилности, тако и на просторе централне Азије које су, до даљег, почетком 21. века геополитички обуздане коалицијом великих континенталних играча (Русије, Кине) са регионалним силама (Иран, Казахстан) све у циљу одржавања *status quo*-а, тј. својих интересних сфера као и стварања ко-просперитетних зона и трансконтиненталних видова сарадње.⁴ Пораст насиља, прерастање политичко-секташких сукоба у серију ратова и распадање ранијих државних творевина на овом широком појасу довело је до плиме миграције који беже на север и северозапад, пут Европе као замишљеног богатог уточишта и «сигруне зоне». Низ аутора сматра да су битни услови за овакву широку регионалну дестабилизацију плански створени од стране западних центара моћи зарад «рушења земаља и друштава кроз подршку такозваним исламским режимима, који гарантују наставак "лумпен развоја", тј. процес непрекидног разарања.»⁵ «Наиме, ради се о наставку планираног процеса *фрагментације и дестабилизације* поменутих држава, другим средствима. За разлику од фазе када је план "крвавих граница" реализован директним војним интервенцијама као у случају Ирака, покретањем грађанског рата у Сирији са јасном намером рушења режима који опонира интересима Империје или увођењем системских и радикалних санкција Ирану који се доживљава као главни опонент и изазивач америчких интереса у региону, сада се, на Северу Африке, прибегло мерама рушења актуелних режима и стварања хаоса у коме се приступало обнови старих, антагонизованих и нестабилних трибалних творевина.»⁶

Сиријски рат представља врхунац «арапског пролећа». Дугогодишњи конфесионално-етнички конфликт између радикализованих сунита и режима кога подржава низ несунитских мањина, сукоб у Сирији је у ствари вид „геостратешког надигравања између околних регионалних, па и великих сила што у грађанском рату имају своје фаворите које помажу и преко којих желе да остваре неке од својих ширих, виталних стратешких интереса. У том смислу сиријски грађански рат се претворио у типични „рат преко посредника“ (“Proxy War”). У њему се, преко локалних актера, надмећу велике силе – феномен толико пута виђен током 20. века, од шпанског грађанског рата до практично свих релевантнијих хладноратовских сукоба.”⁷ «Прави узрок избијања рата је нарушавање пређашње равнотеже снага између сунитских и шиитских

⁴ Гајић Александар, «Геополитика сиријских миграција и ЕУ», Култура Полиса бр. 29, 1/2016, К. Полиса и ИЕС; Нови Сад, 2016. стр. 80.

⁵ Савин Леонид. *Од шерифа до терористе, огледи о геополитици САД*, МИР, Београд, 2013; стр. 188.

⁶ Деспотовић Љубиша, „Демографски и геополитички аспекти актуелне мигрантске кризе“, Култура Полиса бр. 31, 3/2016, К. Полиса и ИЕС; Нови Сад, 2016. стр. 15.

⁷ Гајић Александар, „Грађански рат у Сирији - геополитички оквир“, Култура Полиса бр. 27, 2/2015, К. Полиса и ИЕС; Нови Сад, 2015, стр. 27.

држава у региону кога је изазвала америчка инвазија на Ирак 2003. и тамошњи каснији грађански рат, који је укупно узевши, довео до пораста утицаја Ирана на шиите у региону те створио утисак о перспективи њихове регионалне хегемоније које се прибојавају пре свих сунитске заливске државе. Управо ове државе су кризна дешавања током „арапског пролећа“ виделе као прилику да, између осталог, дестабилизују Сирију као иранског савезника и тако потисну нарасли утицај Техерана. Кроз помагање различитих радикалних група у настојању да сруше Асадов шиитско-хришанско-мањински режим у Дамаску, стратегијски план ових држава је да прекину „шиитски лук“ који се преко Ирака и Сирије пружа до Средоземља, до Либана, све са циљем да одвоје шиитски Хезболах од Хамаса, а потом га и ликвидирају. У позадини регионалних играча налазе се и велике силе са својим стратешким пројекцијама: западне силе кроз «конфликтни менаџмент» желе да преобликују регионалну геополитичку ситуацију у правцу стварања „Великог Блиског истока“. Након подршке рушењу Адаса, оне су смерале да се обруше на нараслу иранску моћ и потпуно истисну руске и кинеске утицаје у овом делу света. Због тога је Русија, подупирући иранске савезничке напоре, чврсто одлучила да одбрани Башара Ал Асада као свог стратешког савезника на Блиском истоку. У противном, сунитска радикализација блискоистичног простора могла би да има озбиљне геополитичке последице: постепено окруживање Ирана и омогућавање радикалном исламизму да, уз благонаклоност Запада, започне озбиљнију инфилтрацију на просторе Кавказа и Средње Азије.»⁸

Кретање колона избеглица са простора Сирије (као и у случају Либије током вођења грађанског рата 2011.) у околне блискоисточне земље јасно су видљиве последице ратне логике тј. праваца извођења војних операција и ратних разарања. Током сукоба у Либији мигранти су бежали бродовима преко Средоземља. Због тога је Италија била приморана да започне поморску „Операцију Mare Nostrum“ која је трајала до 2014, након чега је надлежност над праћењем и спашавањем мигранта преузео «Фронтекс» са „Операцијом Тритон“.⁹ Логика миграција маса са Блиског истока и северне Африке ка меком трбуху ЕУ је, међутим, потпуно је другачија: масе покренуте дестабилишућим «арапским пролећем» мотивисане су првенствено економским разлозима и њихово кретање ка Европи има потпуно другу геополитичку димензију од оне везане за ратове изазване «арапским пролећем». Мигрантске масе се усмерено крећу дуж осам главних праваца - рута према средишту Европе: западно-афричком рутом, западно-медитеранском рутом (из земаља Магриба до Шпаније и Француске), централно-медитеранском рутом (од либијских и тунужанских обала пут Апенинског полуострва), рутом кроз Апулију и Калабрију, балканском рутом (од Грчке, преко Македоније и Србије до Мађарске и Хрватске), источно-медитеранском рутом (прекоморским путевима са Леванта до

⁸ Гајић Александар, «Геополитика сиријских миграција и ЕУ», Култура Полиса бр. 29, 1/2016, К. Полиса и ИЕС; Нови Сад, 2016. стр. 84.

⁹ "EC MEMO, Brussels, 7 October 2014, Frontex Joint Operation 'Triton' – Concerted efforts to manage migration in the Central Mediterranean". European Union, European Commission. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-566_en.htm приступљено 24. 07.2017.

грчких острва па, потом, на Балкан) и (најмалобројнијом) рутом преко источних граница ЕУ (са постсовјетског простора) ка њеним централним земаљама. Најважније руте су, свакако, централно-медитеранска и балканска рута које указују на порозност морске европске границе и неинтегрисаног дела Балкана.

«Мигрантске масе показују велики степен упућености у кретање рутама и реагују готово моментално на њихове измене; добро су међусобно координисане и прилично познају прилике у земљама кроз које се крећу; имају довољно новчаних средстава (и то не само готовинских, већ подижу донирани новац кредитним картицама итд), упорне су да досегну циљане дестинације – неке од најразвијенијих земаља ЕУ, а не оне који имају нешто нижи стандард. Финансијску подршку да изведу дуг и тежак пут добијају не само од сродника који већ живе у државама ЕУ, већ пре свега од стране заливских монархија које су исправа подржале устанак који је разорио њихову матичну земљу, истих оних које нису показале никакво интересовање да приме и региструју избеглице, икао спадају у неке од најимућнијих петродоларских држава са релативно малобројном.»¹⁰ Све то упућује на планско усмеравање масовног мигрирања ка ЕУ како би се она дестабилизovala. О руковођењу овим процесом постоје бројне спекулације, од оних који сматрају да иза њих стоје атлантисти са својим «подизвођачима» - хуманитарним организацијама, до мишљења како њима не руководе политички и обавештајни врхови држава, већ савез невладиних и других организација повезаних са глобалним финансијским и медијским круговима.

Друга велика регионална криза, она у Украјини, ескалирала је нешто раније, почетком 2014. године. Криза је започета превратом на кијевском Мајдану којим је свргнут председник Виктор Јанукович а на власт доведене радикалне прозападне снаге. Убрзо, криза је прерасла у грађански рат на истоку ове земље од које су се отцепиле поједине рускојезичне области. Постојећа криза представља само видљиви војно-политички вид дубоких подела унутар Украјине смештене на изузетно осетљивом геополитичком простору и притешњене између тежњи за ширењем НАТО-а и ЕУ са једне и руске бојазни од овог ширења са друге стране. Због тога Русија настоји да створи у свом постсовјетском „блиском суседству“ појас неутралних или себи окренутих држава, а наспрам ЕУ/НАТО експанзије која је све приметније стеже.

У класичном геополитичком смислу, простор Украјине представља западни, равничарски део евоазијског Хартланда који представља спону средњоевропског Римланда са огромним пространством руске Евроазије. На свом југу, он париципара и у црноморско-азовском ареалу.¹¹ Као историјски «гранични» простор надметања између сила Римланда и Хартланда, Украјина на почетку 21. века пролази кроз нови, радикализован вид своје историјски

¹⁰ Гајић Александар, «Геополитика сиријских миграција и ЕУ», Култура Полиса бр. 29, 1/2016, К. Полиса и ИЕС; Нови Сад, 2016. стр.88.

¹¹ Видети детаљније код: Konyvtar V, Ukraine in Europe (geographical location and geopolitical situation), http://www.mtafki.hu/konyvtar/Ukraine/Ukraine_in_Europe.pdf приступљено 22.07.2017

честе «граничне ситуације». Као део „руског света“ - у геостратешком смислу њен „меки трбух“ - она представља простор надметања између експанзије која полази са запада, из европског Римланда (евро-атлантизам) и евроазијског континентализма из „срца копна“ који покушава да овај продор заустави. Досадашњи развој ситуације у Украјини довео је привременог «замразавања конфликта» услед дипломатских напора Немачке и Француске са једне а Русије са друге стране (споразуми из Минска). Полазећи од стања ствари на терену (у виду настанка и одвајања Луганске и Доњецке Републике од остатка Украјине), ове веома заинтересоване државе за превазилажење сукоба довеле су зарађене стране за преговарачки сто са циљем да се, након стабилизације примирја, дипломатским путем постигне трајније, прихватљиво мировно решење.

Позиције крупних геополитичких играча у украјинској кризи данас су следеће:¹² «за Русију, Украјина представља кључну безбедносну зону која се ни пошто не сме препустити да постане простор са које се претња може пренети на европски део руске територије. У том смислу, она мора остати или у најмању руку неутрални „тампон“ између Русије и сила европског Римланда или бити реинтегрисана (на различите начине и у више фаза) у новонастале континенталистичке савезе које иницира Русија. ЕУ, са друге стране - која је од 2009 у дубокој системској кризи и тежи да се извуче из сопствених силазних трендова и реафирмише се - у Украјини види простор потенцијалног приширења, територију са јефтином радном снагом и ресурсима те тржиште за пласирање роба, место где може да се покаже релевантним и да преко њега развија односе са у сваком смислу ресурсно потентном Русијом (...) САД, тј. атлантисти имају потпуно супротне циљеве од ЕУ. Они желе да задрже своје позиције у ослабљеној ЕУ те да по сваку цену спрече приближавање кључних земаља ЕУ са Русијом.¹³ Зато они гурају ЕУ у своје источно ширење (обзиром да их то конфронтира са руским интеграционим плановима) и истовремено прижељкију дуготрајне тензије и дестабилизацију. Док ЕУ, а посебно неке њене чланице, имају економске интересе за стабилном Украјином (при чему је неки виде као део ЕУ а неки не) и побошањем привредне сарадње са Русијом упркос негативним сентиментима и виђењем Русије и Руса, атлантистички циљ је дуготрајна нестабилност и криза која би, вештим конфликтним менаџментом, трајно одвојила, конфронтирала и ослабила и ЕУ и Русију.»¹⁴

Приметно је, дакле, да се оба регионална сукоба директно рефлектују на Европу и, у њеном оквиру, просторе Балкана. «Циљ изазивања ових криза (углавном) није тек геополитичко запоседање нових, раније недосегнутих кри-

¹² О еволуцији стратешких погледа главних великих играча према Украјини видети: Rutland Peter, „Unnecessary War: The Geopolitical Roots of Ukraine Crisis“ У *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives* (Ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa), E-International Relations, Bristol, 2015, стр. 129-140.

¹³ Према: Engdahl William, „Ukraine and a Tectonic Shift in Heartland Power“, 22 March 2010, <http://www.globalresearch.ca/ukraine-geopolitics-and-the-us-nato-military-agenda-tectonic-shift-in-heartland-power/18128> приступљено 20.05.2015.

¹⁴ Гајић Александар, „Односи ЕУ и Русије у светлу украјинске кризе“, Међународна политика, год LXVII, бр. 1161, јануар-март 2016, Институт за међународну политику и привреду, Београд, стр. 11.

зних простора а кроз помагање атлантистима наклоњених актера, већ, пре свега, стварање дуготрајних жаришта сукоба који изискују такав кризни менаџмент уз помоћ кога би се, са једне стране, настајуће силе мултиполаризма зауставиле, „заглибиле“, и, што је могуће више, „истрошиле“ у конфликтним ситуацијама, док би се оне друге, значајније државе које су већ одавно под покровитељством атлантиста а услед немогућности да се носе са размерама кризе и њиховим последицама, јаче задржале у „савезничком загрљају“ чија је снага, претходно, почела значајно да попушта.¹⁵ Украјински сукоб директно конфронтира земље ЕУ и Русије. Криза спречава пређашње знатно повећање привредне и политичке сарадње која је било од обостране користи и која би, неминовно, поступно довела до крупне геополитичке преоријентације ЕУ. Мигрантска криза, као последица циљане дестабилизације средњег, «арапског» дела Римланда, осмишљена је да кроз усмеравање мигрантских колона додатно дестабилизује просторе ЕУ, и то баш у периоду када она пролази кроз институционалну кризу која захтева темељну реконструкцију унутаревропских односа. Дешавања током 2015. године показала су колики степен опасности и на ЕУ и на њене државе чанице може да има „оружје за масовно мигрирање“. Одиграо се готово потпуни распад «Шенгенског споразума», дошло је до затварања државних граница и оштрог трвења између њених чланица у вези са противљењем примању квота мигранта у складу са „Даблинским споразумом“.

Утицај регионалних криза на простору Балкана: прилив миграната, терориста и јачање радикалних група

Видови даљег утицаја мигрантске и украјинске кризе на Балкан могу се сврстати у неколико група: од оних везаних за дикретне последице прилива нових мигрантских маса на ове просторе - укључујући ту и инфилтрацију организованих терористичких група међу мигрантску популацију, преко повратка бораца са тамошњих ратишта који би допринели радикализацији својих истомишљеника, све до пораста ширих, директних и индиректних утицаја великих сила на прилике унутар и између балканских држава (све у зависности од њихових потреба и даљих стратегија везаних за исходе конфликта и у Украјини и на блискоисточном простору).

Балканском рутом је, на врхунцу кризе током 2015. године, пристигло више од половине (или око 764,038) укупног броја мигранта у ЕУ (процене говоре о 1, 8 милиона). Њихов број је након споразума ЕУ и Турске у марту 2016. године нагло опао. Процењује се да је током целе 2016. године пут ЕУ овим транзитним правцем прошло око 130,261 људи.¹⁶ Међутим, чак и овај нижи број, у случају херметичког затварања ЕУ граница и претварања запад-

¹⁵ Гајић Александар, „Србија и геостратешки интереси великих сила 1914. и 2014. године“, Зборник „Србија и политика великих сила 1914-2014“ (ур. Ђурић Ж. и Кнежевић М.), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 125-126.

¹⁶ Према статистици Фронтекса. Видети: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/> приступљено 17.07.2017.

ног Балкана од „проточног бојлера“ у «својеврсни контејнер» у коме се гомилају мигранти, може да буде кобан по балканске државе. Нови прилив избеглица би прво саобраћајно и безбедносно, а затим економски и политички, изазвао дуготрајну дестабилизацију институционално и привредно ионако слабих држава на балканском простору. Већ виђене ситуације и проблеми везани за обуздавање илегалних мигрантских маса на граничним прелизима између Грчке и Македоније, Македоније и Србије, и Србије и Мађарске могле би да се понове у још драстичнијем виду. Додатни проблем би било евентуално «одмрзавање» конфликта у Украјини: простори Балкана су до сада били поштеђени прилива избеглица са простора Украјине током сукоба 2014-2015. године. Тада је са ратом захваћених подручја избегло више од два милиона људи (од тога 1,34 милиона представљају интерно расељене особе, до је више од 900 хиљада побегло у околне земље (Русију, Пољску и друге суседне државе ЕУ).¹⁷ У случају нове ескалације сукоба масе избеглица из Украјине овај пут не би заобишле ни простор балканских држава.

Посебан проблем у оквиру мигрантског прилива представљају инфилтриране терористичке ћелије и групе радикализованих повратника са блискоисточних ратишта. Долазак ових група има посебан значај за исламистичке структуре чији стратези у њиховом инфилтрирању у мигрантске колоне виде добру прилику за ширење свог утицаја на Балкану и даље, широм Европе. Они гледају на цео простор Балкана као на «зону посебног интереса». Терористички планери се труде да повећају свој утицај међу локалним балканским мухамеднацима са циљем њиховог придобијања за ствар радикалног политичког ислама. Почетак радикализације балканских муслимана сеже још од инсталације исламистичких и терористичких структура током раних деведесетих година прошлог века када је велики број муџахидина (процене варирају од 4-5 (Џон Шиндлер) па све до 40 хиљада (Бодански) џихадиста)¹⁸ дошао на Балкан како би се придружио бошњачкој и албанској страни у оружаном конфликтима са Србима. Логистичка и организациона структура радикалних исламиста добро је утврђена широм Балкана током претходне две деценије и она са приливом миграната само јача. Исламисти, прилично хетерогени у организационом смислу, поседују извесан степен међусобне координације, као и читав низ веза са обавештајним структурама како међу западним силама (САД, Немачка, В. Британија) тако и међу оним са простора муслиманских земаља (Турске, Саудијске Арабије, Ирана итд). Током мигрантске кризе приметан је све већи пораст утицаја структура Исламске државе на своје истомишљенике широм Балкана и њихова тежња да се повежу са сличним исламистичким групама на Балкану. Све то оне чине како могле постати довољно организационо способне како би једно од тежишта својих активности могле пренети и на ове просторе. То, међутим, најчешће доводи до сукобљавања на идејно-конфесионалном нивоу између радикализованих присталица вахабизма и традиционалистичких,

¹⁷ Детаљније: <http://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2015/07/ukraine-worlds-unseen-refugee-crisis-150720082647225.html> приступљено 17.07.2017.

¹⁸ Despotovic Lj., *Srpska geopolitička paradigma*, Kairos, Sremski Karlovci, 2012, стр. 226.

умеренијих домаћих муслимана. О томе нам сведочи низ инцидената.¹⁹ «Исламска држава Ирака и Леванта је у сталном контакту са својим следбеницима у Србији, Босни, Црној Гори, Албанији и Македонији; сви они су добили наређења да се припреме за акцију. Дана 28. августа 2014. године, амбасада Србије у Дамаску добила је писмо-ултиматум од цихадиста са директном претњом ликвидације целокупног њеног особља ако не напусте Сирију у року од седам дана. Потписници претње се се назвали „Балканском бригадом“ чији се руководици, наводно, налазе на простору Косова и централне Србије.²⁰ Високи државни званичници у Македонији су, поводом хватања групе цихадистичких ратника из Косова и Македоније на својој територији, потврдили чињеницу да су радикалне исламистичке групе веома активне у овој земљи.»^{21,22}

Према исламистичким проценама «Балкан пружа добре предуслове за изградњу цихадског фронта према Европи која је нелогичним и самодеструктивним поступцима, заједно са Америком, у највећој мери заслужна што су се '90-тих година XX века на Балкану нашли цихад-ратници.»²³ Терористичке групе за сада не изводе своје смртоносне активности на Балкану, већ користе овај простор за пребацивање искусних цихадиста пут коначних одредишта, оних са крајњим метама унутар водећих земаља ЕУ, затим за логистичку подршку овим операцијама, као и за регрутовање нових људи („бела Ал Каида“) за будуће терористичке операције. „Базна инфраструктура исламског радикализма на Балкану служи као одскочна даска и логистика за исламске центре у Европи какав је, рецимо, Беч. Делатност радикалног ислама није претња само безбедности Балкана, већ и самој Европи, с обзиром на чињеницу да исламски радикализам делује најмање на два нивоа реализације својих циљева: на Балкану он је једним делом *инструмент* и сарадник атлантистичких структура, а на другом нивоу, *претња*, с обзиром на планове исламизације саме Европе.»²⁴

Цевад Галијашевић, познати стручњак за тероризам из БиХ, процењује да Ал Каида има најмање пет хиљада обучених и индоктринисаних радикалних исламиста само на простору Босне и да је више од њих 375 током протеклих година отишло пут Сирије на тамошња ратишта.²⁵ Повратак ових «ратника цихада» са фронта на просторе Балкана уз њихово повезивање са међу мигрантима инфилитране терористе не само да ће допринети још већој радикализацији домицилног мухамеданског становништва, већ ће их гурати у пра-

¹⁹ Видети детаљније код Hecimovic Esad, Radical islam – a challenge for Moderate Balkan islam? http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/rel_exterm_vs_fried_beweg_05_radical_movements_moderate_balkan_islam_e_hecimovic_17.pdf, приступљено 25.07.2017.

²⁰ Извор: портал Srbin-info, 03.09.2014.

²¹ Према: Вечерње Новости, 15.09. 2014.

²² Despotović Ljubiša, Gajić Aleksandar, "Geopolitical Aspects of Radical Islam's Safety Endangerment in Former Yugoslavia", Studia Securitatis, Lucian Blaga University of Sibiu, Sibiu, 2015, IX (1): стр. 77.

²³ Деспотовић Љубиша, *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015, стр. 84.

²⁴ Despotović Ljubiša, Gajić Aleksandar, "Geopolitical Aspects of Radical Islam's Safety Endangerment in Former Yugoslavia", (коаутор Љубиша Деспотовић), Studia Securitatis, Lucian Blaga University of Sibiu, Sibiu, 2015, IX (1): стр. 75.

²⁵ Према Pravda, 15.08.2014.

вцу чињења појединачних и групних оружаних активности на просторима где живе. И до сада се повремено догађало да поједини домаћи, радикализовани муслимани почине оружани инцидент, кривично дело или чин који се може окарактерисати као терористички. Најпознатији такви случајеви који су се последњих неколико година одиграли на простору БиХ (мада, углавном, пре ескалације мигрантске кризе) као што су: «напад у Бугојну» када је тамошњи житељ Харис Чаушевић детонирао бомбу пред локалном полицијском станицом, затим «експозија у босанском шопинг центру» у граду Витезу приликом које је страдао радник обезбеђења а троје људи било теже повређено. У ову категорију напада спадају и «инцидент код Цареве џамије» у којој је Јусуф Барчић са групом присталица покушао силом да уђе у чувену џамију у центру Сарајева и тамо упражњава вахабистички вид молитве, убиство два припадника армије БиХ 2015. године итд.

Последице утицаја мигрантске и украјинске кризе на балканске државе, њихове међусобне односе и геополитичку оријентацију

За наше истраживање од највећег значаја представља деловање великих сила на прилике унутар и између балканских држава, а нарочито поводом њихових од раније постојећих несугласица које се стављају у функцију својих стратегија. Њихове стратегије у знатној мери зависе од исхода конфликта и у Украјини и на блискоисточном простору. У овом погледу се као полазиште за даљу анализу може уочити низ ствари: балканске земље од раније интегрисане у НАТО структуре (било да су чланице ЕУ или само кандидати за чланство) поводом украјинске кризе листом су се стале на линију са атлантистичком геополитичком агендом и придружиле економским санкцијама које су Русији уведене поводом анексије Крима. Такође, оне су потпуно подржале даљу експанзију НАТО-а на исток и изградњу «противракетног штита» у Пољској и Румунији. Исте државе су листом подржале војно-политичку позицију атлантиста у вези са сукобима у Сирији и генералној ситауцији на Блиском истоку, мада са различитим степеном решености. За разлику од њих, државе које нису у НАТО-у (из различитих разлога) а јесу кандидати за чланство у ЕУ (Србија, БиХ, Македонија) нису се придружиле санкцијама ЕУ и САД према Русији. Све ове државе одржавају дистанцу и према украјинској кризи и према даљем ширењу НАТО-а на исток, као и идејама о изградњи «противракетног штита». Неке од њих, попут Србије, не само да се држе прокламоване војне неутралности, већ се, мимо вербалног изјашњавања о очувању добрих односа са Русијом, повремено одважују и на нове видове сарадње са њом.

Када је, међутим, у питању био однос ових држава према пропуштању мигрантских таласа преко сопствене територије ка средишту ЕУ, њихово позиционирање је било знатно другачије. Грчка, вођена Ципрасовом владом, представљала је почетни, потпуно порозни простор за кретање мигрантских маса. У томе су јој се, као транзитне земље, испрва придружиле и кандидати за ЕУ - Србија и Македонија. Све то је стратешки одговарало атлантистичким

тежњама да се, са пристизањем миграната, дестабилизује ЕУ. Неке чланице ЕУ и НАТО-а, попут Хрватске и Словеније, придружиле су се, међутим, затварању својих граница и мерама којима су пре њих прибегле Мађарска, Аустрија: На тај начин оне су се геополитичком смислу више придружиле средњоевропској концепцији, истој оној која тежи темељном преуређењу односа у Унији.

Различита позиционирања балканских држава према регионалним кризама често замагљују образац геополитичког утицаја „великих сила“, тј. представника четири „велика простора“ на Балкану. Утицај немачких средњоевропљана већ дуже времена је усмерен на пацификацију целог простора Балкана, уз његово држање ван интеграционих процеса све док се сама ЕУ не трансформише у средњоевропском геополитичком смеру. Средњоевропљани желе пре свега да користе постојећу саобраћајну инфраструктуру и ресурсе и спрече да се, са или без атлантистичког подстицања, постојећа нестабилност повећа и прелије на просторе ЕУ. ЕУ као целина - иако и даље на речима предана евроинтеграцији ових простора и спречавању његове «балканизације» - почиње значајно да мења свој однос и суштински се прилагођава захтевима средњоевропљана. Почевши од „Конференције о Западном Балкану» одржане у јулу 2016. године у Паризу, преко ширења идеје о царинској унији земаља овог простора и само вербалној подршци даљим евроинтеграцијама, па завршно са Самитом у Сарајеву у марту 2017. године, ЕУ је простор «неинтегрисаног» Балкана суштински оставила по страни и препустила га самом себи.

За разлику од средњоевропљана, англосаксонски атлантисти свесно желе да „одржавају висок степен нестабилности над контролисаним балканским простором и поступно га гурају даље у евроинтеграције. Све то они чине само како би на тај начин повећали нестабилности саме ЕУ над којом такође теже да задрже надмоћ и у њој арбитрирају. „У војном погледу, циљ Англо-американаца је да потпуно вежу све државне структуре на овом простору за НАТО, прво на највишем нивоу које могу да имају нечланице, а потом и да их уведу у пуноправно чланство.“²⁶ У успешној реализацији оваквих стратегија, атлантистима помаже (иако је степен њихове моћи у видљивом опадању) значајна војно-обавештајна и медијско-лобистичка премоћ у региону. У прилог им иде и стање на терену где практично ни један међуетнички и међудржавни спор није трајно решен, чак ни онај везан за протеривање Срба из Крајине, пошто Хрватска не може да напуни заузети простор својим становништвом услед своје лоше демографске ситуације. Због тога се Хрватска параноично односи према „остацима остатака“ Срба на њеној територији и свакој регионалној иницијативи Србије. Дејтонска, двоентитетска БиХ само је провизоријом којим је замрзнут конфликт кога је увек могуће у извесном степену политички интезивирати. Косово и Метохија су војном интервенцијом НАТО-а насилно отргнути из Србије, да би, потом, било помогнуто и нелегално самопроглашење независности ове српске покрајине. Међутим, овај квази-

²⁶ Гајић Александар, „Србија и геостратешки интереси великих сила 1914. и 2014. године“, Зборник „Србија и политика великих сила 1914-2014“ (ур. Ђурић Ж. и Кнежевић М.), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 121.

државни ентитет је, гледајући на дуги рок, суштински неодржив: он генерише хаос у свом окружењу, а притом га као државу не признају ни Србија нити неке чланице ЕУ и НАТО, нити је између Србије и њега заиста могућа трајна и иоле озбиљна нормализација односа. Унутар саме Србије такође постоје и погранични, периферни простори (Рашка, Прешевска долина) где је могућа местимична дестабилизација услед иредентистичких тежњи тамошњих муслиманских мањина. Политичка ситуација у Црној Гори, која је на силу, уз помоћ страног фактора и домаћих мањине преведена у атлантистички табор ради одсецања Србије од приступа мору, довела је до стварања је експлозивног, подељеног друштва. Ситуација у њој лако може да се отргне контроли. Тамошње мањине, које подржавају прозападни режим у Подгорици, наине, само чекају погодан тренутак да помогну да се њихове матичне државе (Хрватска, Албанија) територијално наири на рачун Црне Горе.

Трећи крупни геополитичких играч на простору Балкана, Турска, на овим просторима је у последњи деценијама постајала све присутнија. Све то је било допуштено све услед јасног покровитељског става атлантиста који су у своје интересе укључили и извесне „дозиране“ турске геополитичке пројекције. „Стратешка дубина“ као спољнополитичка концепција Турске коју је уобличио њен бивши министар спољних послова и премијер Ахмет Давутоглу представља (од стране атлантиста) дозвољено ширење њихове интересне сфере на Балкану као једном од три стратешка праца турске експанзије (преостале две су Кавказ и Блиски исток).²⁷ Атланлисти су на ову стратегију гледали благонаклоно и усмеравали је ка блокирању средњеевропског утицаја, односу спречавању немачког спуштања дунавско-црноморским коридорима.²⁸ Културна, економска а на крају и политичка „реконкиста“ «неоосманске» Турске у плановима се идеално пројектује до границе токова Саве и Дунава: Она је поступно почела да се реализује кроз финансирање осиромашених и ослабљених државица – „балканида“ од стране Турске (као и других блискоисточних, арапских алтанских савезника). Све то је чињено са циљем стицања каснијег значајнијег утицаја на стабилност и проходност на овим просторима који би били условљавани пуноправним чланством Турске у ЕУ. Тиме би се, неповратно и из темеља, променила природа саме Уније. Неуспех Турске на Кавказу и Блиском истоку (а посебно по Турску катастрофални исходи сиријског грађанског рата и целог «арапског пролећа»), могли су да доведу до интезивирања Турске стратешке експанзије на по њу једином преосталом регионалном правцу - оном балканском. Удаљавање, међутим, режима у Анкари од атлантиста које је само интезивирано због западне подршке Курдима на простору Левантам, а посебно након пуча од 15. јула кога су извршиле присталице Гуеновог Хизмета, довеле су до кварења њихових односа и на балканском правцу, као и до генералног побољшања односа са Русијом.

²⁷ Видети: Зборник „Турска - регионална сила?“ (ур. Ђурковић М. и Раковић А.), ИЕС, Београд, 2013

²⁸ О стратешком значају које САД придају Дунаву више код: Петровић Пироћанац Зоран, „Америчка стратегија уклињавања на југоистоку Европе после другог светског рата (1)“, Српска политичка мисао, бр.4/2009, год. 16, вол. 26, ИПС, Београд, 2009, стр. 159-180

Русија је, пре украјинске кризе, територију „братског“, православног Балкана гледала као простор за геоекономско нступање ка западу, према Европи и ЕУ. Њени стратешки циљеви су били да „релативизује позицију „атлантизоване Европе, тј. ЕУ, успостављањем обострано корисних веза; у другој фази, постојала је жеља да се помаже еманципација Европе/ЕУ од САД и њено прерастање у посебни пол моћи у мултиполарном свету; у трећој фази, тежило би се „везивању Европе/ЕУ („Европског великог простора“) за Русију на партнерским економским и геополитичким основама, четврта фаза би била: Европа/ЕУ у руској интересној сфери и потенцијално формирање Еврорусије као геоекономско-геополитичког–геостратегијског савеза.“²⁹ Атлантистичким потпиривањем преврата и сукоба у Украјини ова стратегија до даљег је осујећена. Западни, европски део Старог континента је привучен назад, у прекоатлански „чврст стисак“, док су везе са Русијом углавном покидане или ослабљене. Планови о изградњи „геоенергетског трозупца“ као економског предуслова за постепено геополитичко преоријентисање земаља ЕУ до даљег су прекинути.“³⁰ Убрзо, Русија је била принуђена да интервенише у Сирији како би спречила пад савезничког Башар Ал Асадовог режима и побољшала укупне позиције савезничког Ирана. Успех ове интервенције не само да је подигао углед Русије (пре свега широм муслиманског света), већ је временом утицао и да Турска, суочена са поразом својих штићеника у Сирији, прибегне приближавању са Русијом. Последице овог приближавања тичу се не само Блиског истока, већ и Балкана: оно отвара могућности реализације крупних улагања у енергетске коридоре чији би краци пролазили кроз Балкан и дугорочно утицали на промену геополитичке перспективе ових простора. Део руског утицаја повраћен је и у евроатлантизованој Бугарској где је за председника државе недавно изабран генерал Румен Радев. Председник Радев тежи да игра избалансиранију улогу између Истока и Запада, док је влада Бојка Борисова и даље (што милом, што под принудом) углавном привржена Западу.

Поред јачања руског утицаја у региону, делимичног приближавања Русије и Турске и руско-немачког покушаја да се украјинска криза прво пацификује а затим и постепено приведе крају, најважнију новост кроз коју се морају посматрати делимично већ прекомопоновани утицаји «великих сила» услед њиховог деловања са кризних жаришта на простор Балкана, представљају крупне промене које су се догодиле у атлантистичком, средишту са успоном Доналда Трампа на место председника САД. Раскол и сукоб између глобалистичке «дубоке државе» и Трампових присталица на Балкану доноси и додатне геополитичке реперкусије. Оне се тичу могућег мањег ревидирања америчког става према балканским актерима, а све у склопу ширег покушаја америчке администрације да донекле поправи односе са Русијом и Ердогановом Тур-

²⁹ Степић Миломир, „Могућност симбиозе српских и руских геополитичких интереса на Балкану“, Национални интерес бр 1-2/2009, год V, vol 5, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 63-64.

³⁰ Гајић Александар, „У геополитичком процепу: Србија између ЕУ и Евроазијског савеза“, Зборник радова *Србија и евроазијски геополитички простор* (ур. Миломир Степић), Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 431.

ском. Назирући могућност оваквог развоја догађаја, атлантистичко-глобалистичкој «дубокој држави» се као одговор намеће даља дестабилизација свих простора уз помоћ потпиривања постојећих спорова и помагања преливања утицаја спољних криза на ове просторе. Оваквим приступом могуће је поткопати Трампова настојања да се релаксирају односи са Русијом и приморати га на трајну, још дубљу конфронтацију са њом на најширем евроазијском простору. Операционализација овог плана значи поступно појачавање регионалних међудржавних политичких и међуетничких тензија, поново отварање постојећих антагонизама из којих се могу изродити нови конфликти, углавном они ниског и средњег интензитета. Низ провокација у Хрватској којима се нарушавају ионако крхки српско-хрватски односи, инциденти у Босни и поновни покушај отварања међудржавних спорова пред сталним међународним трибуналима, настојања косовских Албанаца да створе сопствену војску и силом изврше реинтеграцију северног, српског дела покрајине у оквиру ове псеудо-државе, политички сукоби у Македонији и довођење нове владајуће коалиције која тежи уставном редефинисању ове државе – све су то дешавања која несумњиво воде ка регионаној дестабилизацији иза којих стоји јединствен постицај и јасан стратешки интерес.

Реализација нове дестабилишуће стратегије свакако не одговара ни Русији ни Турској. Она не одговара ни средњоевропљанима унутар ЕУ, упркос њиховој делимичној идеолошкој подложности глобалистичким позицијама и оштром противљењу Трампу, као и наслеђеном антируском и антитурском сентименту. Главни проблем заговорника средњоевропског геополитичког концепта унутар ЕУ је тај што би атлантистичка дестабилизација Балкана нанела ЕУ тешке проблема који могу скупом да је стају. Такође, дестабилизација прилика у региону нужно би приморала и Русију и Турску да се, свака са позиција својих интереса, јаче укључе у дешавања у региону. Тако би утицај ове две силе на дужи року ојачао у државама које стрепе од дестабилизације, а све би се то одиграло на рачун опадања утицаја ЕУ. Такође, јача и обухватнија кризна ескалација могла би да се одрази и унутар ЕУ чије су чланице ионако дубоко поларизоване, па и супростављене по читавом низу других питања.³¹ У склопу са могућим погоршавањем односа са Турском поводом споразума о избелицама из 2016, која може да «отпусти брану» преко које ће се прелити милиони миграната у ЕУ, дестабилизација простора преко кога може поново да се одигра дириговано кретање маса миграната према срцу ЕУ представљало би ударац који би могао до доведе и до озбиљног урушавања ЕУ.

Укупне кризне перспективе на Балкану

У постојећим околностима, атлантистичке силе (пре свега оне које настављају да реализују политику америчке «дубоке државе») у стању су да и даље

³¹ Детаљније о геополитичким односима унутар и око ЕУ између атлантиста и средњоевропљана у: Гајић Александар, „Геополитика кризе ЕУ“. Зборник *Криза ЕУ* (ур. Гајић А., Игрутиновић М.), ИЕС, Београд, 2014, стр. 139-157.

користе своју релативну премоћ зарад манипулисања између делимично супростављених интереса и својих нагло ојачалих, крупних «савезника» и својих антагониста,. Они су, такође, и даље у позицији да подгревају неугласице између слабих балканских држава као би се «одржали у седлу» као као главни регионални арбитар. Преостале три велике силе, додуше, имају заједнички интерес да спрече или барем умање степен дестабилизације Балкана, али само под условом да наступају синхроно, свака у односу према својим културно-цивилизацијским и историјским савезницима. Проблем је, међутим, што им се, мимо тренутног противљења дестабилизацији, интереси делимично разилазе, као и што је довољно да стабилишући утицај једног од њих привремено изостане па да се створи довољан простор за дестабилизацију.

«Државе на балканском простору, иако кокетирају са својим историјским савезницима и културно-цивилизацијским „матикама“ како би, у погодном моменту, остварили своје локалне амбиције, ово чине слабо и стидљиво, са пуном свешћу ко је и даље „главни газда“. Оне све то раде у страху да му се не замере а да то не искористе њихови суседи и, у постојећим околностима - уз своју пуну исказану лојалност према доминантној сили на простору целог региона - остваре добитак на суседову штету.

Потенцијална конфликтност и трајна нестабилност, тј. могућност кризних екалација, погодује атлантистичкој геополитичкој опцији, упркос чињеници да су њене размере, и објективно и субјективно, знатно мање него у претходним раздобљима. Балканске државе су, у односу на пре сто година, углавном национално хомоизоване и територијално компактније – али и крајње исцрпљене, економски и ресурсно нејаке, институционално, демографски и морално урушене, без полета, без јасне перспективе, војно-политички немоћне поредећи их са капацитетима великих играча, са све слабијом субјективном мотивацијом становништва и свешћу и да јасно уоче и да покушају да остваре сопствене интересе у оквиру својих реалних могућности. Домаћи муслимански актери жуде да у преклапању атлантистичке и блискоисточне стратешке опције задовоље и сопствене интересе. Актери православно-хришћанског опредељења теже да задрже садашње, углавном невеселе позиције у институционалним оквирима које им дају историјски изграђени видови савезништва таласократа и „средњоевропљана“ (ЕУ). Многи међу њима потајно прижељкују и повратак утицаја руских континенталиста који ће им, сматрају, отворити нове перспективе. Римокатолици у истом, европском инситутуционалном оквиру, иако су срцем на „средњоевропској“ страни, бивају политичким и економским условљавањем приморани да унутар ових институција често играју против њих, а по такту кога задају атлантисти.»³²

Степен тензије, интензитет дестабилизације као и величина спорних тероријалних зона преклапања и супротстављања интереса између балканских држава који би могли да доведу до ширег конфликта су делом смањене гледано у односу на претходна времена. Кризни потенцијали се, практично, свode

³² Гајић Александар, «Србија и геостратешки интереси великих сила 1914. и 2014. године», Зборник „Србија и политика великих сила 1914-2014“ (ур. Ђурић Ж. и Кнежевић М.), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 123.

Посебно питање, међутим, представља преклапање унутрашњих балканских криза са преливањем последица крупних спољних регионалних криза. У том случају опасност озбиљне дестабилизације расте. Ситуација у којој би се, након погоршавања односа Турске и ЕУ (Немачке) тј. раскидања споразума о избеглицама, милионске масе поново упутиле дуж „балканске руте“ док истовремено нпр. ескалира ситуација у Македонији између Македонаца и Албанаца, или у случају да Албанци отворе нову кризу покушајем да војним средствима заузму српски север Косова, могла би да буде крајње опасна. Ситуација поводом Македоније у коју би, поврх свега, биле уплетене и све околне државе била би још неповољнија.³⁴ Сличну опасност представља и отварање „Пандорине кутије“ у БиХ у коју би нужно биле умешане и Хрватска и Србија, а све у комбинацији са новом масовним приливом избеглица. Овакви негативни сценарији би заиста могли да доведу до дуготрајне, озбиљне дестабилизације великог дела Балкана и да се одразе на шире геостратешке прилике у Европи.

³⁴ О томе смо писали у: Гајић Александар, *ЕУ политика према македонској кризи или пут у катастрофу*, Нови Стандард, 03. Април, 2017, <http://www.standard.rs/politika/37408-%D0%B5%D1%83-0> приступљено 27.07.2017.

27

У тој долазећој, новој фази «геополитичког надигравања» промењен однос снага и делимично снижени унутрашњи кризни капацитет простора Балкана више ће погодovati да се на њему одигра постепена промена равнотеже моћи, вишефазна и са више нивоа надигравања. Он ће, на крају, несумњиво довести и до делимичне промене геополитичког пејсажа ових простора. Овај ће процес тећи док ће се други - у глобалним геополитичким размерама пресуднији процеси и надметања - одвијати на другим, значајнијим просторима.

Литература:

1. Гајић Александар, *Geopolitika krize EU*, Zbornik: Kriza EU (ur. Гајић А., Igrutinović М.), IES, Beograd, 2014
2. Гајић Александар, *Geopolitika sirijskih migracija i EU*, Kultura Polisa br. 29, 1/2016, K. Polisa i IES; Novi Sad, 2016
3. Гајић Александар, *Odnosi EU i Rusije u svetlu ukrajinske krize*, Međunarodna politika, god LXVII, br. 1161, januar-mart 2016, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
4. Гајић Александар, *U geopolitičkom procesu: Srbija između EU i Evroazijske Unije*, Zbornik: Srbija i evroazijski geopolitički prostor, (ur. Stepić М., Đurić Ж.), Institut za političke studije, Beograd, 2013
5. Гајић Александар, *Srbija i geostrateški interesi velikih sila 1914. i 2014. godine*, Zbornik: Srbija i politika velikih sila 1914-2014., (ur. Đurić Ж. i Knežević М.), Institut za političke studije, Beograd, 2014
6. Гајић Александар, *EU politika prema makedonskoj krizi ili put u katastrofu*, Novi Standard, 03. April, 201
7. Despotovic Лj., *Srpska geopolitička paradigma*, Kairos, Sremski Karlovci, 2012
8. Despotović Лjubiša, *Geopolitika destrukcije*, Kairos, Sremski Karlovci, 2015
9. Despotović Лjubiša, *Demografski i geopolitički aspekti aktuelne migrantske krize*, Kultura Polisa br. 31, 3/2016, K. Polisa i IES; Novi Sad, 2016
10. Despotović Лjubiša, Гајић Александар, *Geopolitical Aspects of Radical Islam's Safety Endangerment in Former Yugoslavia*, Studia Securitatis, Lucian Blaga University of Sibiu, Sibiu, 2015, IX (1)
11. Dugin Александар, *Osnovi Geopolitike*, Ekopres, Zrenjanin, 2004
12. Makinder Halford, *Demokratski ideali i stvarnost*, Metafizika, Beograd, 2009
13. Miršajmer Džon, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Beograd, 2009
14. Petrović Piroćanac Zoran, *Američka strategija uklinjavanja na jugoistoku Evrope posle drugog svetskog rata (1)*, Srpska politička misao, br.4/2009, god. 16, vol. 26, IPS, Beograd, 2009
15. Rutland Peter, *Unnecessary War: The Geopolitical Roots of Ukraine Crisis*, U Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives (Ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa), E-International Relations, Bristol, 2015
16. Savin Leonid, *Od šerifa do teroriste, ogleđi o geopolitici SAD*, MIR, Beograd, 2013
17. Spykman Nicholas, *The Geography of Peace*, Harcourt, Brace&Co., New York, 194
18. Stepić Milomir, *Mogućnost simbioze srpskih i ruskih geopolitičkih interesa na Balkanu*, Nacionalni interes br 1-2/2009, god V, vol 5, Institut za političke studije, Beograd, 2009
19. *Turska - regionalna sila?*, (ur. Đurković М. i Raković А.), IES, Beograd, 2013

IMPACT OF REGIONAL CRISES ON CURRENT SITUATION IN BALKAN: GEOSTRATEGIC IMPLICATIONS OF MIGRANT'S AND UKRAINE'S CRISIS

Summary: Region of Balkan, and especially its into the EU “un-integrated” western and central segment, represents a bridge between southeast part of European Rimland and the area of Near East. It is concursion territory of four geopolitical “Great spaces” and three civilizations for many centuries. In current situation, although it is under dominant influence of Atlantist’s geopolitics, Balkan represents the area of increasing presence of three other geopolitical options – Central-European, Eurasian and Neo-Ottoman. All of them are deeply involved in two main regional crises – Syrian and Ukrainian crises, whose consequences are spreading into the Balkan and whole Europe, among other things with the launching and directing of mass migration towards EU. This paper analyzes inter-Balkan relations between their states and other political subjects: it takes consideration of all main existing problems among them, including the possibility that the intensification of two external crises (mostly as the increase of migrant overflow through “Balkan route” and “Eastern route”) brings further destabilization to the Balkan states.

Key word: Balkan, destabilization, geo-strategy, migration, Ukraine and Syrian Crises